

Cand. jur. H. Mark - Eesti Komitee Koolikomisjoni juhataja:

Rootsi ja Eesti tihe kultuuriline side.

Eesti maaalal on olnud aastasadu lääne ja ida võitluste ja sõdade tandriks. Sõjaõnn on vaheldunud erinevalt, olenedes sellest, kas osutusid tugevamaiks lääts või ida. Aastasadade jooksul on maa vallutajaina ja valitsejaina esinenud imperialistlik Saksa, katoliiklik Poola, omal ajal nii tugev Taani, humanne Rootsi ja barbaarne Vene.

Kui puhkes teine maailmasõda a.1939, siis kujunes Eesti Vabariigile saatustmääravaks natsistliku Saksamaa ja kommunistliku Vene sõprusleping, nii nimetatud Ribbentrop-Molotovi pakt, millega kaks diktaatorlikku suurvõimu kokku leppisid maaalade jagamises kahe suurriigi vahel ja mille järgi Eesti okupeerimiseks anti vabad käed kommunistlikule Nõukogude Liidule. Kuigi üks kokkuleppe pooltest - natslik Saksamaa - ei eksisteeri enam, püsib faktiliselt see pakt ja selle teostamise tagajärjed, kuigi demokraatlikud lääne suurriigi ei ole Balti riikide liitmist Nõukogude Liiduga vormiliselt tunnustanud. USA ja Inglismaa tunnustavad de jure edasi Eesti Vabariiki ja selle seaduslikke esindajaid.

Traagilised sündmused Eestis teise maailmasõja ajal põhjustasid tuhandete eestlaste põgenemist oma kodudest ja otsima põgenikena varjupaika läänes. Umbes 21.000 eestlast viibivad praegu sõbralikus Rootsis. Eesti põgenikel on siin õnnestunud kiiresti sisse lülituda üldisse tööprotsessi, rootsi ühiskonda ja kultuurilisse ellu. Eestlased tugeva rahvustundega rahvana on põgenikenagi koondunud oma organisatsioonidesse, on loonud oma keskesinduse Eesti Komitee ja teised keskorganisatsioonid, on asutanud oma koolid, oma kirikud, oma kirjastused ja oma ajalehed. Eesti pagulased aga elades siin sõbralikul ja vabal maal on omandanud palju rootsi kultuurist ja õppinud rootsi keele. Ja kui kord jälle eestlased laiaast maailmast võivad tagasi pöörduda oma vabale kodumaale, siis ei ole kahtlust, et need 21.000 eestlast Rootsist lähavad tagasi rootsi "kultuuriatažeedena".

Rootsi kultuur on jätnud oma esimese sügava mõju eesti rahvale juba 17. sajandil, mil Eesti oli Rootsi valitsuse all - "vanal heal ja kuldsel Rootsi ajal", nii nagu tuntakse seda Eesti ajaloos.

Rootsi valitsusjärg, eriti selle lõpposa, alates 17. sajandi keskelt, tähendab Eestimaale tõelist uue-aja algust. kus vanade keskaja eluvormide asemele uued asuvad.

Eriti tähelepanu väärivad uuendused teostati haridusalal. Rajati uued koolid rahvakoolist ülikoolini. 1630. aastal avati gümnaasium Tartus ja aasta hiljem avati teine gümnaasium Tallinnas. Tartu gümnaasium oma laialdase kavaga täitis õigupoolest juba algusest peale kõrgema kooli ülesanded. Nii oli tema nimetamine ülikooliks - Academia Gustaviana Adolphina'ks a. 1632 vaid formaalne samm. Tartu ülikoolile anti Upsala ülikooli õigused. Rahvakoolide võrgu laiendamiseks oli vajalik õpetajate kaadri ettevalmistamine. Bengt Gottfried Forselius asutas 1684. a. esimese õpetajateseminari. Forselius nimetati Karl XI poolt koolide inspektoriks ja tema töö ning mälestuse austamiseks on Forseliust kutsutud "eesti rahvakooli isaks".

Need Rootsi ajal teostatud uuendused ja algatused tühistas või katkestas õnnetult lõppenud Põhjasõda, mis Eestimaa viis pikaks ajaks Vene ülevõimu alla. Kuid Rootsi ajal rahvasse istutatud kultuuri ja hariduspüüdede löid uuesti lõkkele 19. sajandi keskelt - eesti rahva "arkamisajal". See rahva kultuuriline ja hariduslik ärkamisaeg, millele järgnes rahva majanduslik tõus ja rahvuslik iseteadvus, oligi selleks jõuks, mis esimese maailmasõja ja Vene 1917. a. revolutsiooni kaoses välja kuulutas 24. veebruaril 1918. Eesti riikliku iseseisvuse Maapäeva Vanematekogu poolt moodustatud Päästekomitee manifestis.

Iseseisvas ~~XIX~~ ja demokraatlikus riigis eesti rahvas saavutas suurt edu kõigil aladel. ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~ Suurti edusamme saavutati just kultuuri ja hariduse aladel. Eriti tähelepanu kogu maailmas leidi Eestis kehtestatud vähemusrahvuste kultuur-autonoomia, mis andis suured vabadused ja riikliku toetuse oma kultuurilise isetegevuse teostamiseks kõigile vähemusrahvustele - tootslastele, venelastele, juutidele, ingerlastele, lätlastele ja sakslastele.

Iseseisvas Eestis oli kõigil eesti-rootslaste lastel võimalus saada tasuta algkooli õpetust oma emakeeles kogu kohustusliku 6-klassilise algkooli ulatuses. 1920.a. asutati rootsi põllutöökool Birkas rootsi rahvaülikoolide eeskujul ja 1931.a. asutati Haapsalus rootsi gümnaasium ja keskkool. Rootsi vähemusrahvuse esindajana töötas haridusministeeriumi juures erilime rootsi rahvus-sekretär.

Nõukogude Liidu teise okupatsiooni kartusel asusid ümber Rootsisse ka eesti-rootslased, kes ligemale paari sajandi jooksul olid säilitanud oma keele ja rahvuse.

Rootsi ja Eesti kultuuriline suhtlemine aastasade jooksul on olnud väga tihe ja viljakas. Baltimeri on olnud ühendavaks lüliks kõigi selle randadel asuvate rahvaste vahel. Balto-Skandia kultuuriline ühtsus ja kuulumine lääne demokraatlikku maailma on niivõrd selge ja tugev, et seda ei suuda purustada aegajalt korduvad ajaloolised katsumised.